
УДК 811.161.2'28

НЕ НА ЖАРТ ПОВАЖНО

Наталя Хобзей, Ксеня Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. Лексикон львівський: поважно і на жарт. — Львів, 2009. — 670 с.

Діалектологічна скриня в Україні поповнилася вельми небуденною, непересічно цікавою працею колективу авторок, уже відомих в українському мовознавстві наукових працівниць Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Наталі Хобзей, Ксені Сімович, Тетяни Ястремської та Ганни Дидик-Меуш, чигання якої дає насолоду, і не тільки інформативну. У передмові до Лексикона зазначено, що до створення цієї праці причетний не тільки власне авторський колектив, але й широке коло прихильників, порадників і помічників найрізноманітніших освітніх статусів і родинного віддалення. Отже, презентований у вигляді словника факт найширшої співпраці львів'ян свідчить про важливість і потрібність справи, яка всіх поєднала. Рецензована книга — словник мовлення українців-львів'ян ХХ ст. — серйозна праця, власне енциклопедія Львова. Проте львівський «віц», як того й прагнули авторки, таки прозирає крізь долі львів'ян, приховані за реєстровими словами, передусім у фразеології та паремії, а також у поважних і курйозних, вмонтованих у конкретні часові межі епізодах творення літературної мови (від *львов'яків у каварні* до *львів'ян у кав'ярні*), які вміщені в ілюстраціях. До речі, ці виписки, різні за обсягом — речення чи два, а то й міні-текст — у словникові мають самодостатнє значення, інколи доповнюють слівник: крім пояснень до реєстрового слова, містять лексеми, які не потрапили до реєстру. Вони — із умотивовано ремаркованою стилістичною (*вул., вульг., ірон., знев., лайл.* та ін.), віковою (*м, ср, ст*), хронологічною (*іст.*) та ін. стратифікаціями, інколи навіть із орфографічними правилами львівської редакції (як-от уживання великої букви — *Пані, Бабця, Дзядзьо, Дідо* і т. ін.) — допомага-

© Г.В. ВОРОНИЧ, 2010

ють укладачкам виконати поставлене завдання: відтворити не тільки «мову народу, який обожноє місто», але й картину життя Львова ХХ ст. Цьому сприяє також вміщений як у реєстрі, так і в ілюстраціях ономастичний фактаж: давніші й теперішні топонімні назви Львова, самобутній львівський іменник із демінутивними і скороченими формами імен...

Робота виходить за межі не тільки однієї лексикографічної (упорядковані синонімія, фразеологія с словниками у словникові; на окремий друк претендують долучені автентичні кулінарні й куховарські рецепти із «переписів» чи світлини реклами з «Нової хати»), але й мовознавчої праці. У Лексиконі репрезентовано не тільки мовлення львів'ян ХХ ст., а й розмашистий контекст історії, культури й менталітету львів'ян: боротьба за український Львів — установи, освітні заклади, за утвердження ідеалів «червоної калини», як образно каже Н. Хобзей, щоденна наполеглива праця не на позір постає із наведених на перший погляд дрібних фактів відстоювання функціонування української мови у Львові першої половини ХХ ст.

Вміст словника позначений галантно дбайливим поведженням укладачок із фактичним матеріалом. Очевидно, метою було не чинити над ним примусу, делікатно опрацювати його, увести в конфігурацію реєстрової статті. Це скидається на фантастичну співпрацю дослідників із фактами, тому й персонажі, як правдиві львів'яни, так і вигадані — також дуже правдиві львів'яни, словесно оживлені, почали випручуватися з-під влади реєстрової структури, претендуючи па першість, спонукуючи читача до запитання: що важливіше «слово чи місто»? Стежачи за пунктуально задокументованими фактами, можна втямити: оце в такий час отакий пан тримав отаку робітню, а оце, замовляючи в нього крам чи послуги, львів'яни, правдоподібно, так спілкувалися...

Словниковий реєстр дає змогу легко відшукати відповідь па питання, що хвилювало *львів'янина (львов'яка)* у різні періоди співжиття мешканців міста: різночасові назви українців в устах поляків *гайдамака, кабан, караїм*, (польсько-українські стосунки); від *жида* до *єврея* (зміни в єврейському питанні); *руський* — (*український*), *чубарик, большевик, кацап, канцалап, лампацон, москаль, перші (другі) совети (совіти), німец, німак(а), упівець, поліцист, полікер, шупак*, навіть *бліцмедель*, своєрідні свфемізми-радянізми *товариш, Іван* (воєнний і повоєнний час) і т. ін. У слововживанні львів'ян дуже нешаблонно, якомсь таки на львівський штиб кваліфіковано русинів за ступенем лояльності до влади: у **відсотках** (!!! — Г.В.) — *105-відсотковий українець, 95-відсотковий українець, порядний русин* (знев. — !), а також *перекинчик, хрунь, кацап, канцалап...* Аналіз лексики *батарів* — «*балаку*» — висвічує мовні і позамовні чинники його творення і функціонування. Ремаркування цієї лексики у мовленні інтелігенції (*експрес.*), ймовірно, свідчить про риси диглосії.

Крім лексичних, у словникові досить повно представлено яскраві фонетичні особливості живого мовлення: укання ([o]>[y], вимова [e]>[и], [л]>[y], [г]>[х]) і т. ін., попри те, що авторки аргументовано відмовилися від транскрипційних записів (реєстр найчастіше формувався із друкованих джерел художньої літератури, мемуаристики, навіть залучено наукові мовознавчі праці (с. 665–670). Зрозуміло, це ускладнило б не тільки технічне оформлення, але й сприйняття Лексикона найширшим колом користувачів, які не мусять мати лінгвістичну виучку, щоб любити Львів. Правда, інколи, для уточнення звучання, транскрипція проситься до словникової статті, наприклад, у сцяна і сцяна й под.: така орфографія означає м'якість [c'] в обох випадках. Отже, у другому випадку, можливо, м'яким знаком позначено дорсальність [c»] ([c'™])(?).

У передмові задекларовано, що опублікований зразок міського койне насамперед «для львів'ян і про львів'ян». Ні «на шпент» не вірю цій дещо перебільшено скромній заяві, бо, як на мене, ця книга вчить кожного громадянина любити свою батьківщину глибоко і віддано, інколи в діткливій праці, без голосних малозмістовних гасел. Відчутно, що такої принуки не треба для авторок. У роботі помітне проникнення авторок духом дуже глибоко у львівську бруківку, попри висловлені ними застереження. Публікація суголосна українському сьогоденню, надто зважаючи на зацитований Н. Хобзей вислів Ю. Шевельова, що національне будівництво в Україні мусило б зважити на конструктивні сили з галицькими елементами в мові.

У Лексиконі обмірковано не тільки подання, але й оформлення матеріалу: вдала структура словникової статті, лад ремарок, зокрема і використання закурсивлених львівізмів у тлумаченні, що скорочує її текст і сприяє точнішому поясненню реєстрового слова. Слушно у виданнях «Діалектологічної скрині» використано графічні значки замість прийнятих у лексикографічній практиці *ще, те саме, дивись* і т. і п., що варто б перейняти лексикографам.

Гратулюю шановному панству за таку прекрасну працю і зичу кожному містові, містечкові й селові таких мешканців-дослідників і сподівань на подібну роботу для початку бодай на жарт, бо такі «кожному вільно кохати свою рідну батьківщину».

Ганна Ворониц (м. Київ)

Hanna Voronych (Kyiv)

NOT FOR FAN BUT FOR IMPORTANCE

Book review on: *Natalia Chobzeyi, Ksenia Simovych, Tetiana Yastrems'ka, Hanna Didyk-Meush. Lercykon l'vivs'kyi: povazhno i na zhart.* — Lviv, 1009. — 670 s.